

Ratio sacramenti u ženidbi prema kanonu 1013 § 2. C. Z.

Dr. Fra Vitomir Jeličić, Rim.

Izraz »sacramentum« ima, kako je poznato, višestruki smisao, osobito ako se primjenjuje na ženidbu. Bitnim svojstvima kršćanske ženidbe pridaje se naročita i posebna čvrstoća, veća nego što ju ima nekršćanska, nesakramentalna ženidba. Razlog je tome, kako se to u uobičajenoj terminologiji izražava, što je kršćanska ženidba sakrament. Tako se veli i u kanonu 1013 § 2: »Essentiales matrimonii proprietates sunt unitas ac indissolubilitas, quae in matrimonio christiano peculiarem obtinent firmitatem ratione sacramenti«.

Postavimo li pak pitanje stepena čvrstoće bitnih svojstava kršćanske ženidbe, nužno se moramo ustaviti na razlikovanju neizvršene i izvršene ženidbe. Shvatimo li pojma sakramenta u strogoj smislu kao jedan od sedam sakramenata, i postavimo li glede čvrstoće bitnih svojstava usporedbu sakramentalne, pa i neizvršene, ženidbe i nesakramentalne ženidbe, nameće nam se zaključak kao da se nesakramentalna ženidba može lakše razriješiti nego sakramentalna. I to upravo zato, što sakramentalnoj pripada veća čvrstoća, i što se sakrament podjeljuje samim sklapanjem ženidbe (kan. 1012). Naprotiv je poznata činjenica, da se kršćanska neizvršena ženidba stoljećima razrješavala svečanim redovničkim zavjetima i papinskim oprostom, dok se ovakova mogućnost razrješavanja nije nalazila za nesakramentalnu ženidbu. Jedini mogući slučaj razrješavanja nesakramentalne ženidbe je u slučaju povlastice vjere. Ta nas misao vodi do pitanja, kako je moguće da je sakramentalna ženidba čvršća od nesakramentalne, a da se ipak sakramentalna ženidba može razriješiti, a ne može nesakramentalna.

Ovo nekoliko napomena je dovoljno, da nas uvede u jedan teološkopravni problem, koji zavrjeđuje našu pažnju. Tim više što ga nijedan pravnik nije uzeo u pretres i obradio. Možemo ga jednostavno ovako formulirati: Koji je učinak sakramenta na kršćansku ženidbu, osobito obzirom na njena bitna svojstva, jedinstvo i nerazrješivost.

Da dodemo do ispravnog rješenja ovog pitanja, moramo početi od samog značenja riječi »sakrament«. Zatin, uzevši u obzir

bitna svojstva ženidbe uopće, promotriti napose posebni karakter kršćanske ženidbe, kojim se ona bitno razlikuje od nekršćanske, nesakramentalne. U tome će ujedno naći onaj »ratio sacramenti«, o kojem govori kanon 1013 § 2. To će nam ujedno otvoriti put za riješenje pitanja o mogućnosti razriješenja sakramentalne ženidbe unatoč sakramenta i veće čvrstoće u usporedbi prema nesakramentalnoj ženidbi, koja se ne može razriješiti u slučajevima, u kojima se može razriješiti sakramentalna ženidba.

I. Počnimo sa značenjem riječi »sacramentum« kod ženidbe. — Puštajući po strani značenje toga izraza u staroj profanoj i crkvenoj literaturi,¹ kod ženidbe se ovaj izraz primjenjuje u trovrsnom smislu, i to:

a) U prvom redu taj izraz označuje jednostavno nerazrješivost ženidbe. U tome ga smislu upotrebljava sv. Augustin, kad uči, da svaka ženidba, ne samo kršćanska, ima tri dobra: dobro potomstva, dobro vjere ili vjernosti i dobro sakramenta.² Razlog upotrebe ovoga izraza za nerazrješivost i nekršćanske ženidbe možemo vidjeti u tome, što ženidbeni ugovor i ženidba kao ustanova ima sakralni karakter. Taj joj se karakter pridavao od starine uopće kod svih naroda.³ Radi toga upravo Inocent III zove svaku ženidbu, i među nekrštenim osobama, »sacramentum coniugii«,⁴ a isto tako Honorije III izričito kaže, da »coniugii sacramentum« postoji ne samo kod Grka i Latina, nego i kod vjernika i nevjernika.⁵ Ne malo

¹ O tome vidi Forcellini, Totius latinitatis lexicon, t. IV, v. Sacramentum, str. 8; Du Cange, Glossarium, t. VI, v. Sacramentum, c. 25 i sl.; Pohle J., Lehrbuch der Dogmatik 1922, III Bd, str. 5.

² »Hoc autem (bonum) tripartitum est: fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne praeter vinculum coniugale cum altera vel altero concubatur; in prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur; in sacramento, ut coniugium non separetur, et dimissus aut dimissa nec causa prolis alteri coniungatur«. De Genesi ad litteram, I. IX, c. 7, n. 12. Migne P. L. 34, 397; Sr. također okružnicu Pija XI »Casti connubii« od 31. decembra 1930, AAS XXII (1930), str. 551.

³ Lijepo to ističe Leon XIII. u svojoj znamenitoj okružnici »Arcanum« od 10. februara 1880., kad kaže: »Etenim cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel a principio quaedam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed inginitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum.« Fontes III, n. 580, str. 158—159; Sr. također Knecht, Handbuch des kath. Eherechts 1928, str. 3 i sl. te tu citiranu literaturu; Martin, De matrimonio et potestate ipsum dirimendi Ecclesiae soli exclusive propria, 1844, sv. I, str. 301—384.

⁴ c. 8 X 4, 19; Leon XIII na cit. mj.

⁵ »utpote coniugii sacramentum, quod non solum apud Latinos et Graecos, sed etiam apud fideles et infideles existat«. c. 11 X 1, 36.

tome shvaćanju pridonosi i to, što riječ »sacramentum« znači obećanje, zakletvu, obećanje vjernosti.⁶ Tako i Augustin upotrebljava taj izraz u djelu *De fide pactionis et consensus*.⁷

b) Drugo, »Sacramentum« znači: znak svete stvari. Kršćanska ženidba je znak (signum) i simbol svete, svrhunaravne zajednice između Krista i vjernika, te između Krista i Crkve kao takove. Ona dakle označuje kršćansku uzvišenu istinu ujedinjenja Krista s dušama vjernika po svrhunaravnoj milosti, a također ujedinjenje s Crkvom po milosti i Utjelovljenju. Ova je nauka jasno izražena u Pavlovoj poslanici Efežanima 5, 22—33, pa se ona stalno u Crkvi naučava i kod crkvenih pisaca i teologa se stalno ponavlja. P. Lombardo to ovako izražava: »Ut enim inter coniuges coniunctio est secundum consensum animorum et secundum permixtionem corporum, sic Ecclesia Christo copulatur voluntate et natura, quia idem vult cum eo, et ipse formam assumpsit de natura hominis. Copulata est igitur sponsa sponso spiritualiter et corporaliter, id est caritate et naturae conformitate.«⁸

Tim što je kršćanska ženidba po samoj volji Kristovoj postala znakom Njegova ujedinjenja s vjernicima po milosti i s Crkvom po milosti i Utjelovljenju, time je ona uzvišena na jedan viši stepen, svrhunaravni, jer označuje svrhunaravnu milost i svrhunaravno djelo. Biti znakom nečega svrhunaravnog je uistinu neko naročito uzdignuće i počast.⁹

c) »Sacramentum« napokon znači znak, kojim se označuje i podjeljuje svrhunaravna milost, ili kako Lombardo definira: *Sacramentum proprie id dicitur, quod ita est signum gratiae, ut ipsius imaginem gerat et causa existat*.¹⁰ To je smisao izraza »sacramentum« u strogom, tehničkom smislu. Razlika i to bitna između sakramenta u tehničkom smislu i onoga, malo prije spomenutog, je upravo u tom, što sakramenat u tehničkom smislu ne samo označuje, kao znak, nešto svrhunaravno, svrhunaravnu milost, nego je u stalnom smislu i proizvodi (*causa existat* kod Lombarda). Da je ženidba u ovom smislu sakramenat, jedan od sedam sakramenata od Krista ustanovljenih, definirao je i dogmom proglasio tridentski sabor.¹¹

⁶ Forcellini, na cit. mj.; »sacramentum suum temere violare« c. 5 X 4, 7.

⁷ »Non enim rescindi debet tantum sacramentum« c. 1 X 4, 4.

⁸ IV Sent., dist. 26, c. 6; Sr. Bonaventura, In IV Sent., dist. 26, art. 2, q. 1; Opširno to tumači Martin, cit. dj. str. 221—254.

⁹ Vidi S. Toma, In IV Sent., dist. 27, q. 1, art. 3; Belarmin, *De Monachis* c. 28, n. 24.

¹⁰ IV. Sent., dist. 1.

¹¹ Sess. XXIV, *De sacr. matrimonii*, can. 1.

II. Kad smo tako izložili značenje izraza sakrament, prije nego prijedemo na rješavanje novih pitanja, nužno je spomenuti neke činjenice: Ženidba po sebi i naravno promatrana predstavlja jedno najsavršenije jedinstvo među ljudima na zemlji, jedinstvo duhovno i tjelesno, s kojim je po sebi vezana komunikacija svih, duhovnih i tjelesnih dobara. Radi toga ona po sebi znači najintimniji odnošaj među ljudima, od Stvoritelja ustanovljen kao takav da proizvede naročite učinke, koje je On nakanio da se tim proizvedu. Od tih učinaka je u prvom redu sudjelovanje na neki način u Božjem stvaranju, u proizvođenju novih ljudskih bića, koja će Boga štovati i ljubiti, pa tako je ta zajednica po sebi ustanovljena, da na posebni način izvršuje nakane Božje providnosti među ljudima.¹²

Radi toga je naravna ženidba, već po samoj svojoj ustanovi, *ex fine operis*, nešto u sebi svetoga. A osim toga je ženidba kao najsavršenije jedinstvo među ljudima po sebi prikladna da bude znakom i simbolom drugih zajednica i jedinstava. Zaista opažamo u Starom Zavjetu, da se ženidba uzima kao slika zajednice, jedinstva, posebnog tijesnog odnošaja između Boga i židovskog naroda. Bog se u Starom Zavjetu u odnošaju prema židovskom narodu prikazuje kao zaručnik i zaručnica, a odmetnuće židovskog naroda od Boga se prikazuje kao preljub.¹³

Pa i u novom Zavjetu se zove Krist zaručnikom svoje Crkve kao zaručnice.¹⁴ Krist je jedno sa svojom Crkvom,¹⁵ jedno je po milosti i po Utjelovljenju, po uzetoj ljudskoj naravi. Po osobitoj volji Kristovoj je kršćanska ženidba slika toga jedinstva. Već samim tim, što je kršćanska ženidba slika svrhunaravne zajednice, ona je uzdignuta na veći stepen časti i dostojanstva.

Kristovo jedinstvo s Crkvom je po milosti i po Utjelovljenju, i ono ima učinak, kako veli sv. Pavao »ut illam sanctificaret mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata«. I Krist je htio, da ženidba ne samo prikazuje to svrhunaravno jedinstvo nego i učinke toga jedinstva, naime svrhunaravnu milost. Prema tome je ženidba istinu znak ne samo jedinstva Krista s Crkvom, nego je i znak svrhunaravne milosti.

Ženidba prema tome označuje uopće troje: a) kakovogod bilo jedinstvo, dakle naravno jedinstvo između dva razumna bića, koje teže za nerazrješivošću; b) kršćanska ženidba osim toga označuje

¹² Sr. Martin, De Matrimonio, I, str. 322 i sl.

¹³ Sr. na pr. Is. 57; Jer. 2, 2; 3, 6—10; 9, 2. Eseh. 6, 9; 16, 15—40; 23, 29. Osea 4, 15 itd.

¹⁴ Mat. 9, 15. Luk. 5, 35 itd.

¹⁵ Iv. 15, 1—10; 17, 20—24.

jedinstvo između Krista i Crkve, te c) označuje svrhunaravnu milost.

Puštajući po strani prvo značenje ženidbe i uzevši u obzir druga dva značenja, nastaje pitanje, koje učinke imaju ta značenja na kršćansku ženidbu, napose na njena bitna svojstva, jedinstvo i nerazrješivost.

Riješenju tih pitanja uvodi nas dogma katoličke vjere, da je kršćanska ženidba pravi sakrament, jedan od sedam sakramenata.¹⁶ A tim je eo ipso rečeno, da je ženidba ne samo znak svrhunaravne milosti, nego da se tim znakom, u izvjesnom smislu causaliter podjeljuje i proizvodi milost.¹⁷ No ženidba je znak svrhunaravne milosti i u nekom smislu uzrok te milosti samo u nastanku (*matrimonium in fieri*). Jer je po općenitoj i teološki sigurnoj nauci kod kršćana sam ženidbeni ugovor sakrament, koji je nerazdruživo vezan sa samim ugovorom.¹⁸ Jer je tvorni uzrok ženidbe privola (kan. 1081) iz istoga razloga je privola tvorni uzrok i sakramenta. Prema tome samo sklapanje ženidbe (*matr. in fieri*) označuje i podjeljuje svrhunaravnu milost, a ne ženidbu kao odnošaj (*matrimonium in facto esse*) ili kao stanje. Treba ovdje odmah napomenuti, da tjelesa sklapajućih stranaka ne čine materiju sakramenta u smislu *causa efficax gratiae* (*res et sacramentum*), pa se prema tome sakrament ženidbe shvaćen u tom smislu ne sastoji u nečem trajnom,^{18a} nego u prolaznom činu (*sacramentum tantum*), a taj je sam ženidbeni ugovor ili sklapanje ženidbe, očitovanje ženidbene privole.

Učinak ženidbe kao sakramenta ili sakramenta ženidbe, shvaćenog u smislu *signum efficax gratiae*, je milost posvećujuća, radi čega sakrament ženidbe povećava milost, ako joj se ne stavi zapreka; a zatim posebna sakramentalna milost (koja se ne razlikuje u sebi od milosti posvećujuće), koja ima svoje posebne učinke t. j. daje pravo na posebne aktuelne milosti, kad to treba, prema naravi i svrsi samog sakramenta.¹⁹ Kod ženidbe ta milost pomaže u vršenju ženidbenih dužnosti, podnašanja ženidbenih tereta, osobito kod odgoja djece itd.

Da li ta milost, ili uopće ženidba kao sakrament u spomenutom smislu, ima kakove učinke i na bitna svojstva ženidbe? — Kad

¹⁶ Trid. Sess. XXIV, De sacr. matrimonii, can. 1.

¹⁷ Sess. VII, can. 6, 7 i 8.

¹⁸ Sr. adnotacije kard. Gasparrija na kan. 1012.

^{18a} Belarmin, De matrimonio, I, c. 6; Sanchez, I, II, d. 5, n. 7. Može se to uzeti samo in sensu improprio. Sr. Pohle, c. dj. str. 541; »Casti connubii« etc.

¹⁹ Sr. Pohle, Lehrbuch der Dogmatik, Paderborn 1922, III Bd., str. 34; S. Toma, Summa theol. 3 p., q. 62, art. 2; Bonaventura, In IV. Sent., dist. 1, q. 6.

tridentski sabor govori o sakramentalnoj milosti ženidbe, kaže, da sakramentalna milost potvrđuje nerazrješivo jedinstvo ženidbe.²⁰ Ženidbeni vez je po naravnom pravu nerazrješiv i jedinstven, a sakramentalna ga milost potvrđuje. U čemu stoji ta potvrda?

Po sebi ne može da znači dodavanje nekog novog elementa čvrstoće uslijed kojeg bi ženidba bila u svojoj nutarnjoj biti više čvrsta nego što je nesakramentalna. Ta se potvrda može razumjeti samo tako, što je Krist protumačio nerazrješivo jedinstvo,²¹ pa je to nerazrješivo jedinstvo na taj način posvetio, što mu je dao, kako veli Benedikt XIV, »esse sacramentale« t. j. da to nerazdruživo jedinstvo, koje nastaje naravnim ženidbenim ugovorom, bude ujedno *signum efficax gratiae*.²² A tim što je ono *signum efficax gratiae*, pripada mu veća čast i dostojanstvo, da manje pristoji razrješavati ga, nego naravni, nesakramentalni ugovor, kojemu manjka ova najviša božanska potvrda.

Nerazrješivo jedinstvo je i tim potvrđeno, što sakramentat kao *signum efficax gratiae* bračnim drugovima podjeljuje naročitu sakramentalnu milost za vršenje bračnih dužnosti i snažanja tereta, a tim ujedno i za očuvanje jedinstva i nerazrješivosti. Kristova volja da bračni drugovi dobivaju ovakove milosti, ujedno je Njegova potvrda jedinstva i nerazrješivosti ženidbe, koja bi bez ovih milosti bila više izvržena pogibeljima za razriješenje, ljudskim težnjama osloboditi se od bračnih dužnosti. Krist tim, što po sakramentu podjeljuje takove milosti, potvrđuje naravnu nerazrješivost, da se ona uistinu postigne i sačuva.

No uz ovakovu potvrdu ne može se izvesti, da je nerazrješivo jedinstvo u svojoj biti promijenjeno i na viši stepen čvrstoće uzdignuto tako, da se uz pretpostavku mogućnosti kakovog god razriješenja, ne bi mogla razriješiti sakramentalna ženidba iz istih razloga kao i nesakramentalna, i ako bi razriješenje sakramentalne ženidbe bilo manje dolično, radi njezine časti i dostojanstva dobi-venog gore spomenutom potvrdom.

²⁰ »*Gratiam vero, quae naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfectior, sua nobis passione promeruit*«. Sess. XXIV, Doctrina de sacr. matrimonii, proem.

²¹ Tako drugi projekt spomenutog tridentskog dekreta izražava: »*Cum igitur matrimonii firmitas inviolabilis a Christo magis sit explicata, sanctitasque veteri legi incognita, nova lege eidem successerit...*« Concilium Tridentinum, edit. Soc. Goeresianae, tom. IX, Friburgi br. 1924, str. 761.

²² »*Et ad summum dici potest, quod indissolubilitas matrimonii fuerit ex elevatione huius Contractus ad esse sacramentale confirmata, benedicta, et sanctificata, et eo validius roborata, ut desumitur ex Catechismo Concilii Tridentini...*« *Quaestiones canonicae*, q. 546, n. 30.

Ove izvode potvrđuje nauka i praksa Crkve, koja sakramentalnu ženidbu, ako je neizvršena, ne smatra apsolutno nerazrješivom. Aleksandar III. izričito uči, da je apsolutno nerazrješiva samo ona sakramentalna ženidba, koja je spolnim činom izvršena, i da se samo na takovu ženidbu odnose riječi Evanđelja Mat. 5, 32.²³ Poslije Aleksandra III je ova nauka stalno u Crkvi naučavana, a također u praksi primjenjivana, a i danas je ta nauka izražena u crkvenom zakonodavstvu u kanonu 1119.²⁴ Vrlo jasno to izražuje armenski koncil od godine 1911.,²⁵ a također i Pijo XI u svojoj cirkulari »Casti connubii«.²⁶

Jasno je dakle i po teološkoj nauci i po pravnoj praksi, da apsolutna nerazrješivost kršćanske ženidbe ne proizlazi iz milosti dobivenih po sakramentu ženidbe, ili drugim riječima, iz sakramenta ženidbe shvaćenog u smislu *signum efficax gratiae*. Kad bi odatle proizlazila, onda bi nužno svaka sakramentalna ženidba, bila ona izvršena ili neizvršena, bila jednako, apsolutno nerazrješiva, jer se

²³ »Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis, uxorem suam dimittere, intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquii, de his quorum matrimonium carnali copula est consumatum, sine qua confirmari non potest.« c. 7 X 3, 32.

²⁴ Posebno jasno je to ponovio, usvojio, i još više objasnio Inocent III.: »Fraternitati tuae duximus respondendum, quod cum duo sint in coniugio, videlicet consensus animorum, et commixtio corporum: quorum alterum significat charitatem, quae consistit in spiritu inter Deum et iustam animam, ad quod pertinet illud quod dicit Apostolus: Qui adhaeret Deo, unus spiritus est cum eo: reliquum vero designat conformitatem, quae consistit in carne, inter Christum et Ecclesiam, ad quod pertinet illud quod Evangelista testatur: Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: profecto coniugium illud, quod non est commixtione corporum consumatum, non pertinet ad illud coniugium designandum, quod inter Christum et Ecclesiam per Incarnationis mysterium est contractum, iuxta quod Paulus exponens illud quod dixerat Protoplastus: Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea: et propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae: et erunt duo in carne una; statim subiungit: hoc autem dico magnum Sacramentum in Christo et Ecclesia...« c. 5 X 1, 21. — Kan. 1119. glasi: »Matrimonium non consumatum inter baptizatos vel inter partem baptizatam et partem non baptizatam, dissolvitur tum ipso iure per sollemnem professionem religiosam, tum per dispensationem a Sede Apostolica ex iusta causa concessam, utraque parte rogante vel alterutra, etsi altera sit invita.«

²⁵ »Haec tamen omnimoda indissolubilitas matrimonii christiani intelligitur de matrimonio rato et consumato.« Acta et decreta Concilii nationalis Armenorum Romae habiti a. 1911, Romae 1913, str. 271.

²⁶ AAS XXII (1930), str. 552.

sakramenat podjeljuje samim ženidbenim ugovorom, a ne izvršenjem ženidbe.

Drugi su učinci ženidbe, ukoliko je ona znak, slika zajednice i jedinstva između Krista i vjernika odnosno Crkve. Po nauci sv. Pavla, koju je primila i protumačila Crkva, ženidba predstavlja trostruko svrhunaravno jedinstvo: jedinstvo Krista s dušama vjernika po svrhunaravnoj milosti, a zatim jedinstvo s Crkvom kao takovom po milosti i po Utjelovljenju.²⁷ Jedinstvo Krista s vjernicima predstavlja neizvršena ženidba, a jedinstvo s Crkvom kao takovom po milosti i Utjelovljenju predstavlja izvršena ženidba. Jedinstvo Krista s vjernicima je razrješivo, a ono s Crkvom po milosti i Utjelovljenju je nerazrješivo. Kršćanska ženidba, ako je izvršena, da odgovara onom, što predstavlja, mora biti apsolutno nerazrješiva. Dok nije izvršena, nije apsolutno nerazrješiva, jer predstavlja razrješivu zajednicu svrhunaravnu.

Jasno je dakle, da se kod ženidbe razlikuju učinci sakramenta, ukoliko je on *signum efficax gratiae*, i ukoliko je znak jedinstva Krista s vjernicima odnosno s Crkvom. Po sebi jedni i drugi učinci nisu u nužnoj vezi, kao što nisu u nužnoj vezi sakramenat kao *signum efficax gratiae* i *signum unionis* Krista i Crkve. Ali je Krist htio da ženidbena zajednica bude znakom Njegova jedinstva s vjernicima i Crkvom, a ujedno da je još više oplemeni i učini što boljim znakom ovoga jedinstva, davši ženidbenom ugovoru da bude znak svrhunaravne milosti i ujedno da tu milost causaliter podjeljuje. Jer i zajednica Kristova s vjernicima ima za učinak svrhunaravnu milost, kako se vidi iz gore navedenih riječi sv. Pavla. Sabor tridentski ne vidi u onim riječima strogog dokaza, da ženidba uistinu podjeljuje svrhunaravnu milost, ali vidi jasnu indicaciju i veliku sukladnost, kad kaže: »Paulus Apostolus innuit dicens: Viri diligite uxores vestras...«.²⁸

Iz svega rečenog možemo također jasno opaziti, da se izraz »sacramentum« na ženidbu primjenjuje u dva smisla: kao *signum efficax gratiae* i kao *signum* jedinstva Krista s vjernicima odnosno s Crkvom.

²⁷ Vidi dekretal Aleksandra III. c. 7 X 3, 32 (gore u bilj. 23), zatim Inocenta III (bilj. 24); Sv. Toma, In IV Sent. dist. 27, q. 1, art. 3. Lijepo o tom piše i Belarmin: »Nam Sacramentum matrimonii triplicem habet significationem. Primo, significat gratiam invisibilem, sive coniunctionem Christi cum anima. Secundo, coniunctionem Christi cum Ecclesia per charitatem. Tertio, coniunctionem Christi cum Ecclesia per naturae conformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet solam primam... Quae significatio sufficit ad constituendum verum Sacramentum; sed ea non facit matrimonium insolubile: Nam illa coniunctio Christi cum anima non est insolubilis, ut patet«. De Monachis, cap. 38, n. 24.

²⁸ Sess. XXIV, Doctrina de sacr. matrimonii, prooem.

No mi često puta susrećemo, pa i u crkvenim odlukama naglašavanje jedinstva i nerazrješivosti ženidbe tako da izgleda, kao da to proizlazi iz sakramenta shvaćenog u smislu *signum efficax gratiae*. Tako na pr. u tridentinskom katekizmu se ovako govori: »*Quamvis enim Matrimonio, quatenus naturae est officium, conveniat ut dissolvi non possit, tamen id maxime fit, quatenus est Sacramentum*«. ²⁹ No na drugom mjestu govori jasnije: »*Si enim Matrimonium, ut Sacramentum est, Christi coniunctionem cum Ecclesia signat, necesse est, ut Christus se numquam ab Ecclesia disiungat, ita uxorem a viro, quod ad Matrimonii vinculum attinet, separari non posse*«. ³⁰

Benedikt XIV. u konstituciji »*De miseratione*« od 3. novembra 1741. ³¹ upotrebljava izraz »*sacramentum*« označujući njima razlog apsolutne nerazrješivosti ženidbe. ³² No nema nikakve sumnje, da se tu misli izvršena ženidba pa da je izraz »*sacramentum*« upotrijebljen u smislu znaka jedinstva Krista s Crkvom. Tim više, što je baš isti Benedikt XIV izričito naučavao, da ženidba ne dobiva nikakve veće nerazrješivosti zato, što je sakrament u smislu *signum efficax gratiae*. Upućuje k tome i tekst Evanđelja: *Quod Deus coniunxit...* za koji su već Aleksander III., te Inocent III. jasno rastumačili, da se odnose samo na izvršenu ženidbu. ³³

Nalazimo obratno na drugim mjestima jasnije izražavanje, gdje se sakrament uzima bez sumnje samo u smislu znaka jedinstva Krista s Crkvom, a ne u smislu *signum efficax gratiae*. Tako na pr. u dekretu pro Armenis, ³⁴ gdje se veli: »*Septimum est Sacramentum Matrimonii, quod est signum coniunctionis Christi et Ecclesiae, secundum Apostolum dicentem: Sacramentum hoc magnum est...*«. Zatim dalje, kad se govori o dobrima ženidbe: »*Tertium (bonum) indivisibilitas Matrimonii propter hoc quod significat indivisibilem coniunctionem Christi, et Ecclesiae*«.

Zanimivu stilizaciju susrećemo u dekretima armenskog sabora od god. 1911., gdje se veli da kršćanska ženidba ima posebnu čvrstoću radi sakramenta »*ratione sacramenti*«, ali to odmah tumače: »*per quantum scilicet exemplaris illa Christi et Ecclesiae unio, cuius fidelium coniugium refert imaginem, unius est ad unam per-*

²⁹ Se sacramento matrimonii, pars II, n. 11.

³⁰ Na istom mjestu, n. 25.

³¹ Fontes I, n. 318, str. 695: »*Et quatenus est catholicae Ecclesiae Sacramentum, humana praesumptione dissolvi non posse, Salvator ipse ore suo pronunciavit, dicens: Quod Deus coniunxit...*« Jasno je iz samog teksta, da se misli samo izvršena ženidba.

³² Vidi također bilj. 22.

³³ Vidi bilj. 23 i 24.

³⁴ Konst. Eugena IV »*Exultate Deo*« od 22. novembra 1439. na koncilu florentinskom, Fontes I, n. 52, str. 76.

petuo habendam«. Dodaje se odmah iza toga, da takova potpuna nerazrješivost pripada samo izvršenoj ženidbi.³⁵

Da spomenemo napokon Pija XI koji u svojoj okružnici o kršćanskoj ženidbi »Casti connubii« o tome ovako govori: »Huius autem divinae voluntatis intimam rationem si reverenter investigare velimus, Venerabiles Fratres, facile eam inveniemus in mystica christiani connubii significatione, quae in consumato inter fideles matrimonio plene perfecteque habetur. Teste enim Apostolo, in sua (quam ab initio innuimus) ad Ephesios epistola, christianorum connubium perfectissimam illam refert coniunctionem, quae Christum inter et Ecclesiam intercedit...«³⁶

Teolozi i kanonisti često puta jednako ponavljaju, da kršćanska ženidba ima apsolutno jedinstvo i nerazrješivost, i to racione sacramenti. No kad dolaze na dublje ispitivanje razloga te nerazrješivosti, onda to tumače tim, što je ženidba znak jedinstva Krista s Crkvom.³⁷ Od novih kanonista izraz kanona »ratione sacramenti« vrlo dobro tumači Blat, kad kaže: »Sed canon quem commentamur, peculiarem proprietatum matrimonii assertam firmitatem fundat in ratione sacramenti, scilicet: eo quod est signum perfectae coniunctionis (unius) Christi et Ecclesiae unius sanctae catholicae ac Apostolicae...«³⁸

Iz rečenog možemo sigurno ovo zaključiti: Posebna čvrstoća kršćanske ženidbe, odnosno njezinih bitnih svojstava, jedinstva i nerazrješivosti, ne dolazi od toga, što je ženidba signum efficax gratiae, nego od toga, što je po volji Kristovoj slika i znak jedinstva između Krista i Crkve. A po tome ju je Krist postavio da bude in actu primo ujedno i signum efficax gratiae. Kad se prema tome kaže, da svojstva kršćanske ženidbe imaju posebnu čvrstoću racione sacramenti, ima se taj izraz razumjeti u tome smislu, što je znak jedinstva Krista s Crkvom, a ne u tome, što je causa efficax gratiae. Sakramentat kao signum efficax gratiae potvrđuje bitna svojstva ženidbe, kako smo to gore izložili. Ukoliko se negdje i u crkvenim odlukama ili kod crkvenih pisaca, kanonista i teologa spominje, da ženidbi pripada naročita čvrstoća radi saramenta, treba to u spomenutom smislu tumačiti. Oni obično to baš primjenjuju izvršenoj ženidbi, kako se vidi gore na pr. u tridentinskom

³⁵ Acta et Decreta, kako gore, str. 270.

³⁶ AAS XXII (1930.), str. 552.

³⁷ Sr. na pr. Hugo de s. Victore, Summa Sententiarum, tract. VII, c. 4. Migne P. L. 176, 157; Lombardo, IV Sent., dist. 26, c. 6; dist. 31, c. 1—3; Bonaventura, In IV Sent., dist. 26, art. 2, q. 1 i concl.; Toma, Suppl. q. 67, qrt. 1 ad 2. Vidi također Martin, cit. dj. str. 184; Zanimiva opaska Cappella, De matrimonio, n. 15, pod br. 3.

³⁸ Commentarium textus Codicis Iuris Canonici, lib. II, De Rebus, pars I. De Sacramentis, Roma 1920, str. 501.

katekizmu itd., pa je jasno da misle samo sakramenat ukoliko je slika i znak jedinstva Krista s Crkvom.

Prema tome se i izraz »sacramentum« u kanonu 1013 § 2 ima razumjeti nužno u smislu znaka jedinstva Krista s Crkvom, a ne u smislu sakramenta ukoliko je praecise signum efficax gratiae. Jer kad bi se razumjelo u značenju sakramenta u posljednjem smislu, onda bi slijedilo, da svakoj kršćanskoj ženidbi pripada posebna jednaka čvrstoća obzirom na njena bitna svojstva, pa se ne bi mogla razlikovati izvršena i neizvršena ženidba.

III. Ostaje nam sada još jedno pitanje: Kad je kršćanska ženidba znak jedinstva Krista s Crkvom (i u tom smislu sakramenat), kakav učinak ima to značenje na njena bitna svojstva, naročito u usporedbi s naravnom, nesakramentalnom ženidbom. Ovo pitanje ćemo naročito ograničiti na usporedbu između nesakramentalne izvršene i sakramentalne neizvršene ženidbe.

Po naravnom pravu je svaka ženidba jedinstvena i nerazrješiva. To je nužni postulat naravnog prava, a to je konstantna nauka Crkve o naravnom pravu u ovom pogledu. To se izvodi iz same naravi ženidbe i njene, osobito prvotne, svrhe. Crkva je tu svoju misao ne jedamput jasno izrazila.³⁹

Razum to isto tako uviđa iz svrhe ženidbe i njene biti, ako se iz sklopljene ženidbe rode djeca. Teže to razum uviđa u slučaju, ako ženidba ostane neplodna, da se naime ne bi mogla iz toga razloga razriješiti i sklopiti nova radi postignuće te prvotne svrhe. Zato je bilo katoličkih teologa, koji su učili, da se ženidba u takovim slučajevima po naravnom pravu može razriješiti.⁴⁰ No općenita je nauka katoličkih teologa, sve tamo od Augustina⁴¹ pa do danas, da se ženidba ni u takovom slučaju, po naravnom pravu, ne može razriješiti.

Posebni je slučaj mogućnosti razriješenja nesakramentalne ženidbe, ako je jedna stranka krštena, tako zvana povlastica vjere, a kršćanska neizvršena ženidba razrješava se svečanim redovničkim zavjetima snagom prava i odlukom sv. Stolice iz pravednog razloga. No riješenje u posljednim slučajevima ne biva čisto ljudskom vlašću nego zamjениčnom (potestas vicaria). A tako je za-

³⁹ Sr. Trid. Sess. XXIV, Doctrina de Sacr. matrimonii, prooem.; Silab Pija IX. prop. damn. 67, Fontes III, n. 543, str. 1007; Apostolsko pismo istog pape »Ad Apostolicae« od 22. augusta 1851., na istom mjestu n. 511, str. 857; Enciklika Leona XIII. »Arcanum« te Pija XI. »Casti connubii«.

⁴⁰ Belarmin, De matrimonio c. 4; Sanchez, cit. dj. lib. II, disp. 13, n. 4—7.

⁴¹ De bono coniugali, c. 7, Migne P. L. 40, 378 = kod Gracijana c. 27 C 32, q. 7. Isto u De nuptiis et concupiscentia L. I, c. 10, Migne P. L. 44, 419 = kod Gracijana c. 28 C 32, q. 7 itd.

pravo i u slučaju razriješenja povlasticom vjere. Jer sama Pavlova povlastica kao ustanova nije ljudskog prava, nego je bilo posredno bilo neposredno božanskog prava.

Za nesakramentalnu ženidbu ne poznamo mogućnosti razriješenja izvan povlastice vjere, što čini posebni slučaj. Kršćanska neizvršena ženidba kao slika razrješive zajednice između Krista i vjernika, može se u izvjesnim slučajevima razriješiti. A izvršena ženidba, kao slika nerazrješivog jedinstva Krista i Crkve po Utjelovljenju, je apsolutno nerazrješiva.

Kako stoji čvrstoća sakramentalne neizvršene ženidbe u usporedbi sa nesakramentalnom neizvršenom? Pretpostaviti moramo, da je naravna neizvršena ženidba manje po naravi čvrsta nego izvršena, iz razloga njene glavne svrhe, t. j. radanja djece. Jer se izvršenjem utvrđuje naravna nerazrješivost ženidbe upravo u glavnom razlogu nerazrješivosti, a taj je dobro potomstvo, koje nužno traži nerazrješivost. Naravna dakle neizvršena ženidba je manje čvrsta nego izvršena.

Kršćanska neizvršena ženidba u usporedbi prema ovoj naravnoj neizvršenoj ima samo jednu novu potvrdu svoje nerazrješivosti, ali ova po sebi ne može da znači novi stepen čvrstoće. Ta potvrda je u tome, što je Krist tu nerazrješivost uzeo za znak njegova jedinstva s vjernicima po svrhunaravnoj milosti. No jer ta zajednica nije nerazrješiva, zato i kršćanska ženidba ukoliko predstavlja tu zajednicu nije apsolutno nerazrješiva. Ta dakle potvrda nije takova (baš zato što predstavlja razrješivo jedinstvo) da se kršćanska neizvršena ženidba ne bi de facto mogla razriješiti radi istih razloga, radi kojih bi se mogla razriješiti ona ženidbena zajednica, koje ne predstavlja spomenuto svrhunaravno jedinstvo, i ako je riješenje ove prve manje dolično, radi veće časti ove ženidbe.

Ako je u nesakramentalnoj neizvršenoj ženidbi jedna stranka krštena, onda se takova ženidba praktično može staviti na isti stepen čvrstoće s kršćanskom neizvršenom ženidbom, i na temelju jednakih razloga razriješiti, kao što se rješava sakramentalna neizvršena ženidba. I mi opažamo, da ih i današnje zakonodavstvo stavlja u jednaki stepen, kad u kanonu 1119 postavlja za obadvije jednako pravilo u pogledu mogućnosti razriješenja.

Jasno je samo po sebi, da nema veće čvrstoće nesakramentalna ženidba, gdje su obadvije strane nekrštene nego ona ženidba, gdje je jedna stranka krštena. Pretpostavlja se uvijek pitanje unutarne nerazrješivosti, koju ženidba kao takova ima, bez obzira na opstojnost vanjske vlasti, kojoj eventualno pripada pravo razriješiti ženidbeni vez. Mi puštamo po strani ovdje pitanje, da li postoji vlast, koja bi mogla razriješiti ženidbeni vez nesakramentalne neizvršene ženidbe, ako ni jedna stranka nije krštena, naglasujući samo to, da ta ženidba nije ni više ni manje čvrsta nego ona nesakramentalna ženidba, gdje je jedna stranka krštena.

Prema tome smo nesakramentalnu i sakramentalnu neizvršenu ženidbu praktično postavili na isti stepen nerazrješivosti, barem praktično. Postavimo sada usporedbu sakramentalne neizvršene ženidbe i nesakramentalne izvršene. Ukoliko se gleda na samo naravno pravo prema gore spomenutom, izvršena bi ženidba bila čvršća. Da li je nesakramentalna izvršena manje čvrsta nego sakramentalna neizvršena uzevši u obzir njezin svrhunaravni značaj? Brojni katolički teolozi i kanonisti su to mislili i iz toga su izvodili dokaz, da papa može takovu ženidbu razriješiti, ako je jedna stranaka krštena, jednako kao što može razriješiti sakramentalnu neizvršenu. Dokazivali su to ovako: Nesakramentalna izvršena ženidba ima svoju čvrstoću samo od naravnog ugovora, a sakramentalna ima svoju čvrstoću i od ugovora i od sakramenta. Ako dakle papa može razriješiti kršćansku neizvršenu ženidbu, koja ima svoju čvrstoću i od ugovora i od sakramenta, onda a fortiori može i nesakramentalnu izvršenu, koja ima svoju čvrstoću samo od ugovora.

Po mome mišljenju ova je argumentacija manjkava radi manjkavosti same analogije, kako sam to jedamput istakao.⁴² Jer je nesakramentalna ženidba u svom redu potpuna i ne manjka joj po sebi ništa, — nikakov integralni dio — za potpunost u svom redu. Sakramentalnoj neizvršenoj ženidbi nešto manjka, da bude u svom redu potpuna. I to ne manjka joj zaista nikakav bitni dio, niti samo vršenje kao takovo, nego integralni dio.⁴³

Kad se dalje kaže, da čvrstoća sakramentalne neizvršene ženidbe proizlazi i od ugovora i od sakramenta, onda je iz gore rečenog jasno, da se pojam sakramenta može shvatiti u dvojakom smislu. U kojemu god smislu se to uzme, prema našim gornjim izvodima ne može joj se pridati veći stepen čvrstoće, pa prema tome ne vrijedi ni gore spomenuta argumentacija.

Razriješenje nesakramentalne izvršene ženidbe može se učiniti samo na temelju povlastice, a ne izvan nje ni samom papinskom viašću. Povlastica vjere, ukoliko prelazi opseg Pavlove povlastice, iziskuje posredovanje papinske vlasti (potestas vicaria), ali je to ipak različit slučaj od riješenja spomenute ženidbe papinskom viašću i izvan povlastice vjere.

⁴² Bogoslovska Smotra XXIV (1936), str. 9 i sl.

⁴³ Sr. Belarmin, De Monachis, cap. 38, n. 23; Sanchez, cit. dj. I. II, disp. 14, n. 5.